

Gården Nyberg Gnr 9 brnr 2 Berge oppstod 3 november 1854 ved salg fra John Torjussen på gårds nr 9/5 og Andreas Tobias Thommassen på 9/1 til skipsfører Jens Flørenes og svigersønn utskiftningsformann Andreas N Knudsen for til sammen 600 Speciedaler.

Jens Flørenes var en av skipperne til madam Stenersen, og skal være den som bygde Tollbua i Brekkestø. Faren Jørgen Flørenes var også skipper, men døde forholdsvis ung, mens skuta lå i Riga.

Andreas Knudsen var sønn til Knud Andersen på Brekheim, (fra 1880 var det gården til Bernt og Alvilde Tønnessen). A. Knudsen var i det første kullet som ble uteksaminert fra Aas landbruksskole, og var en tid gårdsbestyrer for madam Stenersen på Møglestue. Senere ble han utskiftningsformann. Datteren frøken Sigrid Knudsen som i mange år drev Knudsens Pensionat i Brekkestø, hun hadde mange eiendeler som var kommet fra madam Stenersen.

A N Knudsen må ha hatt stor tro på å lykkes med dyrkingen, han skal ha hatt 10 svensker til å grave opp hoveddiket som enda er der langs heia, og han satte opp Vånings- og uthus. Men det må ha kostet mye, og når han i tillegg har jobb i Utskiftningsvesenet, blir det til at gården i mai 1860 blir solgt til Emil Seehusen, for 2000 Speciedaler, pluss 158 Spd 3 Ort 17 Skilling for løsøret.

Emil Johan Heinrich Seehusen var født i Pellworm i Schleswig i 1819, og kom hit fra Grimstad. Han må ha vært en dyktig bonde, for alt i 1865 fikk han etter anbefaling fra Vestre Moland formannskap Norges Vel's sølvmedalje for: *med små midler og stor flid at have opdyrket 2/3 deler af den 112 maal store Nyberg-myr i Vestre Moland.*

Ved folketellingen i 1865 bor Emil Seehusen her med kone Henriette og fosterdatter Sofie. Karl Tønnessen er snekkerlærling, Mads Johnsen er tjenestekarl og Johanne Syvertsdatter er tjenestepige.

Buskap 7 kyr, 2 svin, utsæd $\frac{3}{4}$ tønne bygg, $\frac{3}{4}$ t rug, 3 t havre og 3 t poteter.

Emil Seehusen er i kjøpekontrakten med A N Knudsen, titulert som instrument-mager, i tillegg til å være bonde var han også snekker og hadde folk i snekkerlære. Hos Daniel Solberg skal de ha et «Seehusen-skap».

I samme kjøpekontrakt er det en bestemmelse om at ikke Seehusen kunne pantsette gård og avling, og i 1870 får A B Jacobsens Enke utlegg i jord og avgrøde for skyldige 71 Spd. Seehusen hadde dermed forbrudt seg mot

kontrakten og ble truet med gjeldsfengsel. Seehusen sa at de ikke skulle få ham levende fra gården, og skjøt seg selv gjennom munnen i september 1871. (Loven om gjeldsfengsel ble opphevet i 1874). Etter Seehusen's død ser det ut til at gården er gått tilbake til Knudsen og Flørenes.

Ved folketellingen i 1875 bor Nils Tjøstolvsen fra Vegårdshei her som forpakter. Kona Anne Kristine Aanonsdtr er fra Åseral, barna er: Tjøstolv 1864, Andrea Emilie 1869 og Gunhild 1874. Aaste Tellefsdatter er tjenestepige.

Buskap 3 hester, 4 kyr, 3 kalver og 1 får. Utsed 1/8 t hvede, ¼ t havre, 2 t poteter og 1/30 da kjøkkenhage.

Sommeren 1875 ble det gjort grundige undersøkelser av Myra. Hensikten var å finne ut om det var lønnsomt å ta ut brenntorv, og svaret var veldig positivt. Det var ikke måte på hvor mye torv som kunne ta's ut, og når torva var vekke – lå den fineste dyrkningsjord klar til såing.

3dje Januar 1876 innbyr Knudsen og Flørenes til Aktie-tegning for Brækkestø Torvaktiebolag. Aksjekapital 5000 Speciedaler, hvorav Knudsen og Flørenes skyter inn 3000 Spd i form av eiendommen med bygninger.

Torvselskapet ansatte Andreas Wivestad fra Vestfold som bestyrer for torvdriften, og han forpaktet gårdsdriften i tillegg.

Thorvald Govertsen forteller: «Men så kom et aksie-selskap – jeg tror det var med Wivestad som bestyrer, for å drive torvfabrikk. Det var mange som fikk arbeide: Menn, kvinner og barn. En svær bu ble bygd i Maureviga. En maskin tok - med skovler – torva og malte den, til den kom ut av en firkantet tut. Her måtte en ta imot med et brett, og når dette var fullt, bringe det til en vogn som gikk på skinner. Når vognene var fulle, ble torva rullet utover til tørring. Fabrikkasjonen kunne ikke svare seg, og etter noen år ble det opphør med dette. Wivestad hadde imidlertid fått i gang et meieri i Søgne. I den store bua på Myra hadde han lagret en hel del spann, gryter og annet, som skulle brukes i meieriet, Men så brente bua ned. Det ble et stort tap. Så ble det auksjon over vannskapte spann, gryter og kasseroller, gårdsredskaper – og så vidt jeg husker ble også myra solgt. Noen mål jord som hørte til myra – lå inntil Gabriels eiendom. Det ble da en kappbying mellom Tønnes Berge og Gabriel, som fikk tilslaget».

Torvselskapet bygde stor lagerbu tvers over Maureviga, (en kan enda se brokarene på begge sider av dalen). Og brygge for utskipning av torv – alt med tanke på stordrift. Først skulle torvlaget fjernes som brenntorv, og så skulle det brennes teglstein av leirelaget under, og tilslutt skulle det bli gårdsbruk.

Torvselskapet begynte først ute ved bygdeveien, men her manglet avløp for vannet. Etter en dags utgraving – var hullet neste dag fullt av vann, så måtte det spares en stripe og tas et nytt hull. Til slutt ble maskinene flyttet over til Pølen der den største massen ble tatt ut. «Myrpyttene» ved bygdeveien ble liggende slik – delvis tilgrodd med kratt – til 1932 da de ble planert og oppdyrket.

Torvselskapet drev i 4 år, vanskelige værforhold, og problemer med utskipningsforholdene i Maureviga, men først og fremst dårlig kvalitet på torva, gjorde at de måtte gi opp i 1880. Lokomobilen som drev torvmaskinen ble solgt til Lillesand og drev her sagbruket på Jernbanebrygga.

Nyttårsaften 1880 strandet barken «Lyna» av Ny Hellesund mellom Huesund og Eivindsklova. Mannskapet kom seg på land over klyverbommen og opp på en kolle. De så lys fra huset på Nyberg og tok seg fram dit.» *Herregud er vi havnet helt nede på Østlandet*», var reaksjonen da de traff på Wivestad som var fra Vestfold. Det hadde vært storm i flere dager, og de ante ikke hvor de var på havet. Kaptein var Nicolai Langfeldt som senere ble modell for «Morten» i flere av Vilhelm Krag`s bøker.

Om morgenen 5 Januar 1881 brant husene ned, antakelig hadde en av mannskapet vært uforsiktig. Wivestad var bortreist og kona i fjøset. En datter løp rundt i huset og satte opp alle dører slik at ilden fikk riktig fart. Det var med nød og neppe at barna ble reddet. De kom seg halvnakne til Berge, der de ble tatt godt imot.

Wivestad sto nå helt på bar bakke – han hadde sagt opp sin stilling for fraflytting kommende vår og hadde derfor sagt opp løssøreforsikringen. Han startet et meieri i Søgne, men flyttet senere meieriet til Kristiansand. Butikken lå i Skippergata, i kvartalet mellom Kirkegata og Markens, og eksisterte helt fram til 1940 - tallet.

Brækkestø Torvaktieselskab er nå konkurs, og 1 Februar 1883 ble gården Nyberg solgt på auksjon til Snedker Theodor Nielsen for kr 4420,-. Husene var nedbrent og jordene tilgrodd, så det var bare å begynne med nybrott igjen. Tellef Nielsen Berge (1863 – 1949) har fortalt at han var med på å «flåhakke» myra, og at knausen midt ute i myra var i høyde med lyngen og fin å hvile på. Knausen er nå (1997) over 2 meter høy. (Flåhacking var å spa eller hakke løs lyngtuene og snu dem opp-ned).

Theodor Nielsen var født i Mandal 13 november 1856. Faren var tømmermann Nils Thorsen som hadde flyttet til Mandal med sine foreldre fra heiegården Mannerog, der slekta kan følges tilbake til 1595. Nils Thorsen døde av «mavetæring», og kona Maren Tønnesdtr av «Vattersot», mens ungene var små eller i tenårene. Det var eldstejenta Amalie (tanta Malla) gift med Anders Olsen, som tok seg av sine yngre søsken.

Theodor Nielsen var først i snekkerlære i Mandal, senere flere år som svenn i Christiania. Under besøk tilbake i Mandal ble han kjent med Gunhild Marie Thomasdtr fra Stutti på Justøy, som var i tjeneste hos tolder Elling Knudsen i Kleven. (Han var bror til utskiftningsformann A N Knudsen i Brekkestø).

De ble gift 13 Mars 1879 i Høvåg kirke, og bodde deretter 3 år i Mandal der Theodor Nielsen hadde startet eget snekkerverksted og var kjent som en meget dyktig snekker. I Mandal ble Nils født i 1880 og Petra i 1882. Men han var ikke helt tilfreds med innearbeidet, og en gammel kjenning fra Mandal hadde fått ham til å tro «at hos bøndene gror det mens de sover». Han fikk kjenne på noe annet, sa han senere.

Brekkestø Torvaktiebolag var konkurs, og svigerfar Thommes Syvertsen, fisker, skomaker og Danmarksfarer, rådde ham til å kjøpe «Myra», skjønt den stod i meget dårlig ry. Etter Seehusen`s selvmord spøkte det på gården, mange hadde sett en «hauelaus» mann vandre omkring. Jens Jensen i Brekkestø advarte mot å kjøpe gården, «der hvilte en forbannelse over den, sa han. Se bare på tjærepappen på torvbua i Maureviga. Det er nymotens takteking og det beste som finnes, men Gud lar den blåse vekk». Andre mente at nettopp Maureviga var en sann gullgrube for en møbelsnekker, der ville nemlig alt det han trengte til snekkeriet drive i land.

Materialer til nytt hus ble fraktet med jakt fra Mandal til Maureviga, og svogeren Anders Olsen var med å sette opp det nye huset. Dette var om våren og myra var blaut. *«Å e det for noe elendighed du har kjøpt, sa svoger Anders»*. Det ble også brukt materialer fra bua i Maureviga. Branntakst september 1883 satte huset i kr 3850,- for en kakkelovn og en komfyr kr 80,- og bislaget ble verdsatt til kr 70,- - i alt kr 4000,-. Uthuset – bygget i 1854 – ble satt i samme takst som i 1872 – nemlig 220 Spd = kr 880,-.

Den første tiden ble snekkerverkstedet drevet året rundt med opptil 3 læregutter og en svenn. Samtidig kunne det skrapes sammen fôr til 2 kuer og en kvige. Etter hvert kom gårdsdriften mer i forgrunnen, og i 1888 ble det kjøpt hest. Og fra nå var det leiearbeidet med hest – særlig i vårvinna – som måtte skaffe de nødvendige kontantene. Snekringen tok snart slutt. I 1891 ble Justøyas første slåmaskin innkjøpt – til stor forargelse for mange – men snart var det mange som ville ha engene slått med maskin. Betaling for hest og mann var kr 4,- om dagen, kanskje 25 øre mer med slåmaskin? Økonomien bedret seg fra 1902, da Marie og Theodor begynte med grise-avl. Men det var først i 1917 at de kunne si seg gjeldfri.

Nyberg var forvert for stuten til Justøy Feavlslag. I 1929 kom det hele 131 kuer til stuten for bedekning. Feavlslaget og stuteholdet tok slutt i 1950 årene. Da hadde inseminasjon tatt over, samtidig som kutallet hadde sunket kraftig. I 1970- og 80- årene ble det ikke levert melk fra Justøy.

Theodor Nyberg var også med på byggingen av Justøy bedehus, det stod ferdig i 1884. Og han var i mange år medlem av Vestre Moland kommunestyre – en tid varaordfører. Han fikk flere diplomer for god gårdsdrift, og i 1924 fikk han Kongens fortjenestemedalje i sølv.

I 1931 overdro han gården til sønnen Anders, og bygde seg hus ute ved kapellet. Han døde i 1933, og Marie i 1953 – 97 år gammel.

Theodor Nielsen Nyberg (1856 – 1933) gift med Gunhild Marie Tomasdr fra Stutti (1856 – 1953). Hennes foreldre: Tomas Syvertsen og Pernille Nicolaisdr

Deres barn:

Nils (1880) gift med Minda Haugland, til Kristiansand. 6 barn.

Petra (1882) gift med Martin Bøhler, til Enebakk, 9 jenter, 1 gutt.

Thomas (1884) gift med Elise Gulliksen, til Kristiansand, 2 jenter, 1 gutt.

Martha (1886) gift med Harald Urstad, til Rygge, 6 gutter.

Amalie (1888) gift med Ole Aresen, til Omre. 2 jenter, 3 gutter.

Gunhild (1891) ugift gartner på Eg sykehus.

Anders (1895) overtar.

Margit (1898) gift med Arne Ommundsen, til Ribe, 2 gutter.

Tordis (1899) gift med Arnt Johannessen, til Kristiansand, jente og gutt.

Anders Nyberg (1895 – 1985) var gift med Anna Bakkerud (1892 – 1984). Anna var født og oppvokst i Lørenskog i Akershus, og var 1920 – 1923 lærerinne ved Justøy skole. Anna`s foreldre: Maren Olava og Hans Bakkerud. Deres barn:

Else Marit (1924) gift med Gerhard Illgner, til Tyskland – gutt og jente.

Torkjell (1925) overtar her.

Gudrun (Lilla) (1926) gift med Kåre Syvertsen, til Frillestad – 3 gutter og 2 jenter.

Anne Marie Jorunn (1928) gift med Ottar Midttun, til Jørpeland – 3 gutter og 2 jenter. Anders gikk på Vinterlandbruksskolen i Oslo, og var i 1922-23 lærling på et gods i Mecklenburg i Tyskland, senere gikk han på *Schule für Höhere Landwirtschaft* i Kassel.

I 1927 kjøpte de gården Berge i Øvrebø. Skogen var uthugget under Jobbetiden etter første verdenskrig. De drev med gris og melkekyr, melken ble levert til Øvrebø Meieri på Homstean. Det var sikkert et slit, men mor mente alltid at de hadde hatt sine beste år der. Da gården Berge ble solgt i 1931 var det med betydelig økonomisk tap på grunn av deflasjonen etter børskrakket i 1929.

De kom tilbake til Nyberg i 1931. Myra synker jo hele tiden, så Anders måtte gå i gang med å grave grøftene dypere. Til dreneringsrør brukte han «lumberrør» (på fabrikken Lumber A/S i Kristiansand skrelte de stokker til finer, mens kjernen ble hulet ut til rør). Senere brukte han teglrør, i dag er det bare plastrør som brukes til drenering. For å skaffe avløp for vannet, ble først bekken forbi kirkegården gravd dypere og steinsatt. Dernest var det bekken i «Kalvehaven» og i 1954 kom avløpet til Maureviga. På det dypeste ligger rørene 3 meter under overflaten.

Ettersom myra sank, kom stadig nye stubber opp i dagen. Øks og spade og stubbebryter var redskapene. Først grov vi en ring rundt stubben og hogg av alle røttene som stakk ut. Så flyttet vi stubbebryteren over og festet en «kjettingslave» i den groveste rotgreina. Det hendte at det måtte tre mann til for å sveive stubben opp. Det er nesten litt sårt å se på at gravemaskinen bare bruker minutter på det som før kunne ta dager.

Myra er en «gjengroingsmyr». Isen har lagt en morenerygg ut mot Maureviga, og stengt vannet inne. Hvis vi graver oss ned til leirelaget, finner vi rester av grasarten takrør. I løpet av noen tusen år har organisk materiale bygd seg opp til den høyde myra hadde da Seehusen begynte. Bjørka var nok første treslaget, men av den er det bare litt never tilbake. Litt høyere (altså senere) finner vi alkestubber og øverst furustubber. Rester av små kongler tyder på at det engang har vokst lerk her. I 1992 sendte vi en bit av alm til C 14 undersøkelse, den viste seg å være 3000 år gammel. Vi finner også «telgje-fliser» av furu. Før saga kom i bruk, ble stokkene telgjet til bjelker på hogstplassen. Å telgje er det samme som å forme stokken med øks. I 2005 ble en telgje-flis C 14 datert til å være 2000 år gammel. Da sa Anne at jeg måtte lage skrin til den.

I 1936 grov Anders ut et basseng på heia, slik at vi fikk springvann, og kuene fikk drikkekar. I 1938 bygde han melkebu og kjøpte melkemaskin. I 1940 kom den første traktoren til gårds, en Deutz Bauernschlepper men 11 HK motor. Uthuset ble forandret og påbygd flere ganger. I 1932 kom «overgrisehuset», i 1936 vinkelbygget med kjørebro. Siloer ble bygget i 1938, 1940 og 1947. Brannsikkert fjøs ble det i 1948, og ny kjørebro av betong i 1954, samtidig som vinkelbygget ble gjort større og vi fikk plass til sauene der. Sauene var på sommerbeite på holmene utenfor Brekkestø. Fra 1940 og noen år fremover var de på beite i Setesdalsheiene.

Fra begynnelsen av 1950-tallet og i en ti års tid fremover ble Furøya vest for Ågerøya brukt som beite for sauene på Nyberg. Furøya var eid av flere forskjellige folk, for det meste fiskere og småbrukere fra Ågerøy, som hadde åkerlapper der ute. Jorda var vanskelig å drive skikkelig, og holdt på å gro igjen. Men med hjelp fra herredsagronom Alfred Skaar fikk Nyberg leie den vestre delen av Furøya, og kunne begynne å rydde, grøfte og gjødsle jorda derute. Nyberg hadde på den tida 25 vinterforede sauer. Saueholdet ble avviklet i 1962.

Ved siden av gris var melkeproduksjon i mange år den viktigste inntektskilden på gården. Men på slutten av 1950-tallet ble det strid om bygging av nytt meieri i Lillesand. Vi var uenige i denne byggingen og valgte å slutte med melk. Bare kua «Tusse» beholdt vi i noen år. Den var såkaldt «Maraton»-ku med en livstidsproduksjon på over 90 000 liter melk, og beste 3 års middel på 7000 l. Der er mye for ei lita «Lyngdals»-ku. Bevisst avlsarbeid har ført til at kuene melker mye mer i dag, men til gjengjeld varer de ikke så lenge. Etter 2 – 4 laktasjonsperioder er det som regel slutt. «Tusse» var på flere utstillinger, blant andre på Ekeberg i Oslo i 1959, hvor hun fikk 1 Premie.

Gnr 9 bnr 13 ble kjøpt til gården av Theodor Nyberg, antakelig en gang på 1920 – tallet. Selger var Edvard Hortemo. Stykket er «beite bak fjøset» og en del av Nikkestikka. Gnr 9/16 kjøpte Anders av Tellef N Berge i 1934. Det var «Kalvehaven» og resten av Nikkestikka. I 1936 kjøpte Anders Gnr 6/42 «Nybrottet» av Olav Steindal. «Olivias Have» og «Olivias myr» er gamle navn på dette stykket. Navnet kommer av at Olivia Svendsen fra Brekkestø brukte det en tid. Brekkestø-folk hadde «småhaver» oppover mot «Kileteinen» og andre steder for dyrking av grønnsaker, poteter, bær og lignende.

I 1951 ble det gamle røde huset flyttet, slik at vi kunne sprengte ut tomt til nytt hus. Cirka 200 kubikkmeter måtte vekk, mye av det havnet på Espevik-veien. Murene og betongplatene til det nye huset ble støpt i løpet av vinteren, noe

som førte til komplikasjoner. Betong herder langsommere når det er frost, men Anders var utålmodig og begynte å rive forskalingene for tidlig. Heldigvis stoppet han da det begynte å knake i betongen, men da hadde platene allerede sunket 3 – 4 cm på midten. Byggmester var Arnold Nilsen, gammel norsk-amerikaner fra Brekkestø. Kårhuset «Selja» ble bygget i 1956-58. Igjen var det Arnold Nilsen som stod for trearbeidet.

Våren 1961 kom Anders hjem fra en av sine mange reiser. Da hadde han funnet ut at han ville begynne med campingplass. Han bygget sanitæranlegg, butikk og et par hytter. Driften kom i gang i 1962. Senere ble det flere hytter, og Nikkestikka kom også med i campingplassen, som fikk eget bruksnummer 9/37.

I 1973, i sitt 77 år sa Anders stopp, og vi måtte ta over driften. Vi fant etter hvert ut at gårdsdrift og campingplass var en dårlig kombinasjon. Det er jo på sommeren en lager grunnlaget for hele årets inntekt i jordbruket, og da kan en ikke kaste bort tiden på sommergjester. Driften av Skagerak Camping ble avviklet i 1979. KFUM leide plassen en 10 års tid, men nå er det bare en del gamle gjester og gode venner som camperer her.

Da Anders Nyberg også fikk diplom og medalje for «framifrå god gårdsdrift», sa han at han måtte dele æren med kona og familien.

Torkjell gift med AnneTveit (1930 – 2011), datter til lærer Arne Tveit (1893 – 1955) og Martha Henriksen (1907 – 1993).

Våre barn: **Åse** (1958 – 2013) gift med Oddvar Håland (1958 -) - Thomas (1987) og Marie (1990). **Tor Anders** (1949) gift med Randi Hansen – Torbjørn (1992), Maren Elise (1995) og Anders Joakim (2001). **Arne** (1961). **Terje** (1962) gift med Kaja Eftevaag (1964) – Camilla (1986), Fredrikke (1987) og Morten (1991). **Hans Thomas** (1966) gift med Kirsti Tøien (1968) – Mads (2000) og Mina (2002).

Vi- Anne og Torkjell, tok over gården i 1964. Produksjon av poteter og grønnsaker gav mesteparten av inntekten, mens foringsoksene ga oss mulighet til å utnytte beite og uthus.

I 1966 bygde vi kjølelager til grønnsaker og poteter.

I 1989 kom Arne tilbake etter å ha vært på en økologisk drevet gård i Østfold. Han begynte med melkekyr, og tok etter hvert over gårdsdriften som forpakter. Vi overdro gården til ham i 2008. Og i 2013 stod nytt moderne fjøs ferdig med robotmelkemaskin og mye annet nytt.

26 september 2010 fylte Anne 80 år, dagen etter reiste vi til Roma for siste gang. Marie og ei venninne Grete var med. Vatikan-museet med det Sixtinske kapell er jo et «must», Marie tok bilde av «Skapelsen» i taket, men jeg er mer opptatt av veggen med «Dommedag», Michelangelo må jo ha følt både «fryd og redsel» da han malte den hudflettede Bartolomeus som en «skinnfell».

Senere på høsten var Anne til røntgen-undersøkelse på sykehuset i Kristiansand. Og jeg fikk da vite at hun hadde kreft ved den ene nyren. Og at det ikke var noe de kunne gjøre med det. De siste tolv dagene av sitt liv fikk hun godt stell og pleie på Dovreheimen. Hun døde lørdag 5 mars 2011. **Savnet er stort!**

Og 4 august 2013 druknet Åse i Maurevika. Hun hadde dykket i Karibien og

Stillehavet, men det skulle gå galt i «heimebukta». **Takk Åse, for det du var for**

Mor og meg og oss alle. Du var «Sola» vår.

19 oktober 2015 ble vårt første oldebarn Ask født. Foreldre var Camilla og Frode

Strømman. Og 28 juni 2020 ble Ville født. Samme foreldre.

(tn)